



לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת קורח, תשס"ט
מספר 814מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

ברית מלח וברית כהונה

בסיום פרשת מתנות כהונה אומר הכתוב: "כל תרומת הקדשים אשר ירימו בני-ישראל לה' נתתי לך ולבניך ולבנותיך אתך לחק-עולם ברית מלח הוא לפני ה' לך ולזרעך אתך" (יח:יט). ברית זו מופיעה גם בפרשת ויקרא: "וכל-קרבן מנחתך במלח תמלח ולא תשבית מלח ברית א-להיך מעל מנחתך על כל-קרבנך תקריב מלח" (ב:יג), ומכאן החובה לשים מלח על הקרבן. השאלה היא מה משמעות הביטוי "ברית מלח"?

הגישה הרווחת היא שיש במלח תכונות המאפיינות את הבריתות האמורות. כך עולה גם מן הפסוק בדב"ב: "הלא לכם לדעת פי ה'... נתן ממלכה לדוד על-ישראל לעולם לו ולבניו ברית מלח" (יג:ה). כאן אין מצווה של נתינת מלח, ועל כורחך שאין מדובר כי אם במטפורה - תכונות של מלח במלכות. מה הן?

(א) **קיום**: הרשב"ם בפרשתנו מציין את קיומו התמידי של המלח לאות על נצחיות הברית. ובלשונו: "ברית מלח נראה לי לשון קיום, וכן לדוד ולזרעו 'ברית מלח'... אבל 'ולא תשבית מלח ברית א-להיך' מדבר במלח ממש¹, ברית מלח, ברית קיום ועומד לדורות".

(ב) **מקיים אחרים**: לא זו בלבד שהמלח אינו מתקלקל, אלא משתמשים בו לשמר בשר ועורות שלא יתקלקלו. כך עולה מדברי רש"י: "ברית מלח עולם היא לפני ה'", כרת ברית עם אהרן בדבר הבריא ומתקיים ומבריא אחרים.² ברית מלח, כברית הכרותה למלח, שאינו מסריח לעולם".

(ג) **מקיים ושורף**: הרמב"ן (ויק' שם) עומד על תכונותיו הכפולות והמנוגדות של המלח: אני סובר בו ענין, שהמלח מים, ובכח השמש הבא יעשה מלח, והמים בתולדותם ירוו הארץ ויולידו ויצמיחו, ואחרי היותם מלח יכריתו כל מקום וישרפו, לא תזרע ולא תצמיח, והנה הברית כלולה מכל המדות, והמים והאש באים בה... כמלח שיתן טעם בכל המאכלים ותקיים ותכרית במליחותה, והנה המלח כברית... כי הוא גם כן מדתו של דוד. אפשר להבין שמלך צריך תכונות של מקיים וכורת. אבל על קרבנות וכהונה צריכים אנו להסברו של הטור: "כברית הקרבנות יתקיים העולם ויכרת אם יעברו עליו". בעל כלי יקר (ויק' שם) נותן משמעות אחרת לכפל התכונות: והנה מלח יש בטבעו דבר והפכו, כי יש בו כח האש החימות, עד שאמרו חכמי הקבלה שהוא כנגד מדת דין ומדת הרחמים... בהקרבה זו כורתים ברית עם ה' להשליטו על כל ההפכים.³

(ד) **ברית על ידי המלח**: עד כה הסברנו את ברית המלח כמשל לברית כהונה, ברית הקרבנות או ברית המלכות. אולם מדברי רש"י בפרשת ויקרא (ב:יג) עולה ממד חדש, על כל פנים בעניין ברית הקרבנות ואולי גם בכרית הכהונה, ולפיו יש במלח עצמו מימוש של הברית. כדבריו: "שהברית כרותה למלח מששת ימי בראשית, שהובטחו המים התחתונים ליקרב במזבח במלח וניסוך המים בחג". ומסביר בעל שפתי חכמים שם: "פי' על ידי מלח המים נקריבים במזבח כי המלח מתולדות המים".

מכאן שקרבן המלח ממשש את ההבטחה במים. איזו הבטחה? בספר בראשית נאמר בבריאית היום השני: "ויאמר א-להים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים" (א:ו). כלומר הרקיע מבדיל בין המים התחתונים למים העליונים. מה הרעיון של פירוד זה? עד כה שלטה אחדות בעולם, ומכאן מתחיל פירוד. המים נפרדים ממקורם,⁴ וכל

¹ ועדיין קשה לי: אם מדובר שם במלח ממש, מדוע נזכר הביטוי "ברית אלווקין".

² אפשר שמכאן לקוח הביטוי הרווח בימינו "מלח הארץ" - אדם שבמעשיו ומעולותיו מקיים את הארץ.

³ ועיינו עוד במאמרו של ד"ר יאיר ברקאי, **דף שבועי** לפרשת קרח תשס"ד (מס' 553).

⁴ והמדרש בבראשית רבה (פרשה ד) מסביר שלפיכך לא נאמר "כי טוב" ביום השני, כיוון שבו נבראה המחלוקת. ועוד נאמר שם בפרשה ח כי "לא פירשו המים התחתונים מן העליונים אלא בכייה".

הבריאה היא בסימן של פירוד והתחלקות: עולם תחתון לעומת עולם עליון, ואחר כך ארץ לעומת שמים, ואחר כך חומר לעומת רוח, ובאדם – עפר לעומת נשמת חיים.

פירוד זה מכוון הוא, בבחינת "ירידה לצורך עליה". כידוע, הרמח"ל מסביר שהאדם נברא ונשלח לעולם הזה כדי לעבוד את בוראו ולזכות בחיי העולם הבא, שלא יאכל חלקו בבחינת "נהמא דכיסופא" (= לחם של בושא) אלא בזכות ולא בחסד.⁵

נמצא שהירידה – ובענייננו הפרידה – היא זמנית, והעולם התחתון, כלומר האדם, שואף למלא תפקידו, לתקן את הטעון תיקון, ולחזור ולהתאחד עם העולם העליון. זאת נעשה בין השאר על ידי עבודת הקרבנות. המשכן ואחריו המקדש הוא בניינו המשוכלל של העולם, וייעודו לתקן את הפירוד על ידי עבודת הקרבנות המקרבת אותנו לאבינו שבשמים. המשנה באבות (א, ב) אומרת: "על שלשה דברים העולם עומד, על התורה, על העבודה ועל גמילות חסדים". "העבודה" היא עבודת הקרבנות,⁶ ובכלל הקרבנות נמצא גם את המים התחתונים החוזרים למקורם.⁷ כך הוא בניסוך המים שבחג – בסוכות, וכך הוא בכל השנה על ידי המלח שעל הקרבן.⁸

תפקיד הכוהנים

הכוהנים הם הממלאים את תפקיד החיבור של שמים וארץ. הגמרא בנדרים (לה ע"ב) דנה בשאלה אם כוהנים שלוחי דרחמנא נינהו או שלוחי דידן, כלומר, האם הם שלוחי שמים או שלוחים שלנו. מבחינה רעיונית שני התפקידים מחברים אותנו לאבינו שבשמים, ומשמעות הדברים היא שברית הכהונה לא רק נמשלת למלח אלא גם מתבצעת על ידי המלח.⁹

מכאן מובן שהכוהן אינו משמש נציג העם בלבד, אלא מקשר בין האדם לבוראו. לתפקיד זה הוא נבחר לא בשל מעשיו אלא כך נקבע מראש, וכפי שאומר משה לקרח (טז:ה): "בְּקֹר וַיִּדַע ה' אֶת-אֲשֶׁר-לוֹ וְאֶת-הַקְּדוֹשׁ וְהַקְּרִיב אֵלָיו וְאֶת אֲשֶׁר יִבְחַר-בוֹ יִקְרִיב אֵלָיו". ואומר רש"י שם (דבהי"א, כג: יג) בשם המדרש: בקר, אמר לו משה, גבולות חלק הקב"ה בעולמו, יכולים אתם להפוך בקר לערב? כן תוכלו לבטל את זו, שנאמר ויהי ערב ויהי בקר ויבדל (בר' א:ה-ז), כך "וַיִּבְדֵּל אֱהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוּ קֹדֶשׁ קְדָשִׁים הוּא-וּבְנָיו עַד-עוֹלָם". קורח לא הבין זאת. הוא חשב שאהרון משמש בתפקיד ייצוגי ואפשר להחליפו ברוטציה.¹⁰ נמצא שסוף הפרשה נעוץ בראשיתה. כדי להתרחק מחטאו של קורח באה התורה ומצווה על ברית כהונה כברית מלח, שאין לערער עליה.

ד"ר איתמר ורהפטיג
הפקולטה למשפטים

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ומדע

⁵ ראו דעת תבונות פרק יח (על פי הזוהר).

⁶ ראו אבות דר' נתן פרק רביעי, וכן רש"י בר' טו:ו.

⁷ כעין סימן לדבר נמצא בשופ' יג:כ, כאשר מלאך ה' עולה בלהב המזבח למעלה.

⁸ רעיון דומה עולה מפשט הפסוק בבר' ב:ו: "ואד יעלה מן הארץ, והשקה את כל פני האדמה". שוב המים התחתונים עולים ונפגשים עם המים העליונים (=עננים), ומשם באה ברכה לעולם.

⁹ על הקשר שבין הכוהנים למלח נלמד עוד מן הגמרא במנחות (כ ע"א): "כשם שאי אפשר לקרבנות בלא כהונה כך אי אפשר לקרבנות בלא מלח".

¹⁰ בטעות זו נכשל גם עוזיהו המלך, "וכחזקתו גבה לבו" (דבהי"ב, כו:טז), כאשר נטל עליו עבודת כהונה של הקטרת הקטורת ונענש בצרעת, שהיא סמל של פירוד (בדד ישב). ואולי משום כך הכוהן שתפקידו לחבר הוא המחזיר את המצורע לעמו.